

Chapter: 11

Q.1 थोडक्यात उत्तरे लिहा

4

1 तुमच्या परिसरातील राष्ट्रीय महामार्ग -

Ans i. मुंबई - पुणे या दरम्यान
ii. मुंबई - अहमदाबाद
iii. पनवेल - गोवा
iv. पुणे - सोलापूर
इत्यादी महत्वाचे राष्ट्रीय महामार्ग आहेत.

2 टपाल कार्यालयातून मिळणाऱ्या सेवा -

Ans i. टपाल कार्यालयातून पत्रांची ने-आण सेवा मिळते.
ii. स्पीड पोस्टाद्वारे वेगवान वस्तू, कागदपत्रांची किंवा महत्वाच्या साधांची ने-आण सेवा पुरविली जाते.
iii. टपाल कार्यालयामध्ये सामान्यांसाठी विमा सुरक्षा, बचत गट इत्यादी प्रकारच्या सेवा सुद्धा आपणास मिळतात.

Q.2 फरक स्पष्ट करा.

6

1 लोहमार्ग व रस्तेमार्ग

Ans	लोहमार्ग	रस्तेमार्ग
१.	ग्राहकांचा शेवटच्या स्तरापर्यंत पोहचत नाही.	रस्तेमार्ग वाहतुकीसाठी लवचिक आहेत.
२.	लोहमार्ग वाहतूक हि अत्यंत स्वस्त आहे.	रस्तेमार्ग वाहतूकीसाठी लवचिक असतात.
३.	लोहमार्ग वाहतूक हि रस्ते वाहतुकी पेक्षा जलद व आरामदायक आहे.	तर रस्तेमार्ग वाहतूक लोहमार्गापेक्षा संथ चालते.
४.	या प्रमाणे भौगोलिक परिस्थिती असते. तशी लोहमार्गाचा विस्तार आढळतो.	रस्ते मार्गावर प्राकृतिक रचनेचा जास्त परिणाम आढळत नाही.
	उंच सखल प्रदेश, डोंगर, बर्फाळ प्रदेश या ठिकाणी हि वाहतूक विरळ आढळते. उदा. उतरांचल, हिमालय, जम्मू-काश्मीर या राज्यांत रेल्वे वाहतूक विरळ	रस्तेमार्ग वाहतूक हि डोंगर दऱ्या उंच सखल भागात तयार करत येते. उदा:- भारताच्या जवळ-जवळ सर्वच प्रदेशात रस्ते मार्ग विकसित झाला आहे.

2 वाहतूक व संदेशवहन

Ans	वाहतूक	संदेशवहन
१.	रस्ते, लोहमार्ग, जलमार्ग, हवाईमार्ग , नळमार्ग इ.मार्गांद्वारे वस्तूची व मानसांची वाहतूक करता येते.	आधुनिक काळात संदेशवनांमध्ये टेलिफोन, टपाल , मोबाईल, अंतरजाल, रेडीयो , दूरचित्रवाणी ई. द्वारे माहितीची देवाण घेवाण करता येते.
२.	मालाची वाहतूक जलद, सुरक्षितपणे होणे गरजेचे आहे. वाहतुकीच्या विकासावर त्या प्रदेशाचा विकासाचे मोजमाप केले जाते.	ऑनलाईनद्वारे आपण ट्रेडिंग , पेमेंट , मनी ट्रान्सफर, त्याचबरोबर व्हिडीओ कॉलिंग, कॉन्फरन्सिंग इत्यादी आपण जलदगतीने संपर्क करू शकतो
३.	वाहतूक व्यवस्थेतील विकास हे देशाच्या विकासाचे एक प्रमाण मानले जाते. वाहतुकीच्या सुधारणांद्वारेच उद्योगधंदे व बाजारपेठांचा विकास होतो.	संदेशवहन हे कृत्रिम उपग्रहद्वारे अत्यंत महत्वाचे साधन आहे. मोबाईलद्वारे आज जग प्रत्येकाच्या जवळ आलेले आहे.
४.	वाहतूक हि सर्व प्रदेशांमध्ये समान प्रमाणात नसते.	संदेशवहन हि सेवा कोणत्याही प्रदेशात अत्यंत

		प्रभावीरित्या राबविता येते.
५.	वाहतूक व्यवस्था हि सार्वजनिक व खाजगी अशा दोन वर्गात व्यापली आहे	संदेशवहनाचे अनेक साधनांद्वारे आज सामाजिक माध्यमांचा वापर चांगला वाईट रित्या आढळून येतो.

3 पारंपरिक संदेशवहनाची साधने व आधुनिक संदेशवहनाची साधने

Ans	पारंपरिक संदेशवहनाची साधने	आधुनिक संदेशवहनाची साधने
१.	पारंपारीक संदेशवहनात टपाल, वर्तमानपत्र, मासिके, तार, रेडियो, आकाशवाणी, इत्यादी साधनांचा समावेश होतो.	आधुनिक संदेशवहनमध्ये मोबाईल, इंटरनेट, उपग्रह, दूरचित्रवाणी, इत्यादी साधनांचा समावेश होतो.
२.	पारंपारीक संदेशवहन हे साधनांचा वेग, मध्यम गतीचा होता. त्यावर मर्यादा होत्या.	आधुनिक संदेशवहन आता फक्त मोबाईलवर किंवा फोनवर बोलण्यापुरता राहिला नसून आपण आता व्हिडीओ कॉलिंग किंवा व्हिडिओ कॉन्फरन्सिंगद्वारे एकाचवेळी अनेकांशी बोलून वाढू शकतो.
३.	पारंपारीक माध्यमाचा उपयोग काही ठराविक लोकांपुरताच मर्यादित होता	आंतरजालावर सामाजिक मध्यमांचा वापर करून आपले विचारांचा प्रसार व प्रचार कोणीही व्यक्ती करू शकतो.

Q.3 सविस्तर उत्तरे लिहा.

12

1 वर्तमानपत्रांचा वापर संदेशवहनासाठी होतो. हे विधान स्पष्ट करा.

- Ans** i. वर्तमानपत्र हे साधन एकतर्फी संदेशवहन साधन म्हणून ओळखले जाते.
ii. वर्तमान हे साधन एकतर्फी माहिती देण्यासाठी उपयुक्त साधन मानले जाते.
iii. दैनंदिनच्या आर्थिक, सामाजिक, राजकीय, गुन्हे इत्यादी बाबतची सविस्तर माहिती लोकांना समजते.
iv. वर्तमानपत्र हा संदेशवहनाच्या साधनाचा इतिहास खूप जुना आहे.
v. वर्तमानपत्रातील बातम्यांचा किंवा माहितीचा वापर जन-सामान्यांवर खूप परिणामकारक दिसून येतो.
vi. लोकांमध्ये सहजरीत्या वर्तमानपत्राचा अस्तित्व आढळून येते.
vii. समाजातील अनेक प्रकारची माहिती सर्वसामान्य लोकांपर्यंत पोहचविण्याचे काम वर्तमानपत्रे करत आहे.
त्यामुळे वर्तमानपत्र हे एक संदेशवहनासाठी अत्यंत प्रभावी साधन आहे.

2 भ्रमणध्वनीचा उपयोग करून कोणकोणत्या प्रकारे संदेशवहन करता येते ?

- Ans** i. आजच्या आधुनिक युगात भ्रमणध्वनी हे संदेशवहनाचे अत्यंत महत्वाचे व प्रभावी साधन आहे.
ii. मोबाईलवर (भ्रमणध्वनीवर) संदेशांचे आदानप्रदान करणे, मचकूर लिहिणे, त्याचबरोबर दूरचित्रवाणी, आकाशवाणी, हवामान, संबंधी इत्यादी माहिती भ्रमणध्वनीद्वारे आपआपणास मिळते.
iii. भ्रमणध्वनीद्वारे आज आपण ट्रेडिंग, पेमेंट, मनी ट्रान्सफर त्याचबरोबर असंख्य अँप्स द्वारे अनेक प्रकारच्या सुखसुविधा, माहिती मिळणे किंवा इतरांना देता येते. अनेक प्रकारची माहिती आपण मिळते व ती माहिती इतरांना ही देता येते.
iv. भ्रमणध्वनी हा बोलणे व मचकूर लिहिणे या पुरताच मर्यादित राहिला नसून आपण आता व्हिडिओ कॉलिंग किंवा व्हिडीओ कॉन्फरन्सिंगद्वारे एकाच वेळी अनेकांशी बोलू शकतो.

3 सहसंबंध ओळखून जुळणी व साखळी बनवा.

‘अ’ गट	‘ब’ गट	‘क’ गट
१. टपालसेवा	अ. रस्तेमार्ग	i. माहितीचे आदान-प्रदान
२. शिवनेरी	ब. संगणक जोडणीचे जागतिक जाळे	ii. स्पीड पोस्ट
३. आंतरजाल	क. लोहमार्ग	iii. आरामदायी प्रवास
४. रो-रो- वाहतूक	ड. संदेशवहनाची पारंपारिक पद्धत	iv. इंधन, वेळ व श्रमाची बचत

Ans	‘अ’ गट	‘ब’ गट	‘क’ गट
	१. टपालसेवा	संदेशवहनाची पारंपारिक पद्धत	स्पीड पोस्ट
	२. शिवनेरी	रस्तेमार्ग	आरामदायी प्रवास
	३. आंतरजाल	संगणक जोडणीचे जागतिक जाळे	माहितीचे आदान-प्रदान
	४. रो-रो- वाहतूक	लोहमार्ग	इंधन , वेळ व श्रमाची बचत